

ارکان و سازمانهای قوهی قضاییه

علاوه بر دادگاههایی که به آنها اشاره شده قوهی قضاییه از چند رکن و سازمان اصلی نیز برخوردار است که عبارتند از:

۱- دیوان عالی کشور

دیوان عالی کشور عالیترین مرجع قضایی کشور محسوب می‌شود، براساس آنچه که در قانون اساسی پیش بینی شده است مهمترین وظیفه‌ی دیوان عالی کشور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه‌ی قضایی است.

در حقیقت بر اساس اصل ۱۶۱ قانون اساسی احکام صادر شده از سوی دادگاههای مختلف باید مستند به قانون باشد به همین جهت چنانچه هر کدام از طرفین يك دعوا احساس کنند حکمی که از سوی دادگاه صادره شده است دارای اشکالات قانونی است طبق ضوابط و شرایط پیش بینی شده در قانون می‌توانند نقض آن را از دیوان عالی کشور درخواست کنند.

دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسؤولیت‌هایی که طبق قانون به آن محول می‌شود بر اساس ضوابطی که رئیس قوه قضاییه تعیین می‌کند تشکیل می‌گردد. اصل ۱۶۱ قانون اساسی

در این صورت پرونده در یکی از شعبه‌های دیوان عالی کشور مورد رسیدگی قرار می‌گیرد و چنانچه در حکم مذکور مغایرت با قانون مشاهده شود از سوی آن شعبه نقض می‌شود.

یکی از وظایف اصلی دیوان عالی کشور ایجاد وحدت رویه قضایی است. طریقه ایجاد وحدت رویه قضایی از سوی دیوان عالی کشور نیز به این صورت است که گاهی احتمال دارد قضات استنباط و برداشتهای متفاوتی از يك قانون داشته باشند. این امر می‌تواند در میان قضات

دیوان عالی کشور نیز اتفاق افتد. در چنین مواردی موضوع در هیأت عمومی دیوان عالی کشور که با حضور حداقل سه چهارم رؤسا و مستشاران و اعضای معاون کلیه شعب دیوان عالی کشور تشکیل می‌شود مطرح می‌گردد و تصمیمی که در هیأت مذکور گرفته می‌شود با عنوان رأی وحدت رویه خوانده می‌شود و شعب دیوان عالی کشور و دادگاهها ناگزیر از پذیرش رأی مزبور هستند و نمی‌توانند مخالف آن حکم نمایند.

علاوه بر موارد فوق، دیوان عالی کشور برخی وظایف دیگر را نیز بر عهده دارد که در قوانین پیش بینی شده است.

۲- دیوان عدالت اداری

نهادهای و دستگاههای دولتی و عمومی برای انجام وظایف خود غالباً مبادرت به صدور آیین‌نامه‌ها و یا نظاماتی می‌نمایند که در مواردی ممکن است آیین‌نامه‌های صادره و یا تصمیماتی که از سوی نهادهای مذکور اتخاذ می‌گردد با مقررات قانونی مطابق نباشد بر اساس اصل ۱۷۰ قانون اساسی "قضات دادگاهها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه‌ی مجریه است خودداری کنند." و بر اساس همان اصل "هر کس می‌تواند ابطال این گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند."

به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های و دولتی احقاق حقوق آنها، دیوان عدالت اداری زیر نظر رییس قوه‌ی قضاییه تأسیس می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند. اصل ۱۷۳ قانون اساسی.

بر اساس ماده ۱۱ قانون دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۶۰ موارد زیر در حیطه صلاحیت دیوان عدالت اداری است:

۱- رسیدگی به شکایات و تظلمات و اعتراضات اشخاص حقیقی یا حقوقی از:

الف) تصمیمات و اقدامات واحدهای دولتی اعم از وزارتخانه‌ها و سازمانها و مؤسسات و شرکتهای دولتی و شهرداریها و تشکیلات و نهادهای انقلابی و مؤسسات وابسته به آنها.

ب) تصمیمات و اقدامات مأمورین واحدهای مذکور در بند الف راجع به وظایف آنها.

پ) آیین‌نامه‌ها و سایر نظامات و مقررات دولتی و شهرداریها از حیث مخالفت مدلول آنها با قانون و احقاق حقوق اشخاص در مواردی که تصمیمات یا اقدامات یا مقررات مذکور به علت بر خلاف قانون بودن آن و یا عدم صلاحیت مرجع مربوط یا تجاوز یا سوء استفاده از اختیارات یا تخلف در اجرای قوانین و مقررات یا خودداری از انجام وظایفی که موجب تضییع حقوق اشخاص می‌شود.

۲- رسیدگی به اعتراضات و شکایات از آرا و تصمیمات قطعی دادگاههای اداری، هیأت‌های بازرسی و کمیسیونهای مانند کمیسیونهای مالیاتی، شورای کارگاه؛ هیأت حل اختلاف کارگر و کارفرما، کمیسیون موضوع ماده ۱۰۰ قانون شهرداریها، کمیسیون موضوع ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و منابع طبیعی منحصرأ از حیث نقض قوانین و مقررات یا مخالفت با آنها .

۳- رسیدگی به شکایات قضات و مشمولین قانون استخدام کشوری و سایر مستخدمین واحدها و مؤسسات مذکور در بند یک و مستخدمین مؤسساتی که شمول این قانون نسبت به آنها محتاج ذکر نام است اعم از لشکری و کشوری از حیث تضییع حقوق استخدامی

۳- سازمان بازرسی کل کشور

گسترده‌گی دستگاه اداری دولت و کارگزاران آن، همواره این خطر را به دنبال دارد که گاهی در بخشی از آن، مقررات قانونی نادیده گرفته شوند و تخلفاتی صورت گیرد و با توجه به این که نظارت بر حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه اداری از جمله وظایف قوه قضاییه است. سازمان بازرسی کل کشور به عنوان یکی از سازمانهای اصلی قوه قضاییه این مهم را به انجام می‌رساند.

بر اساس قانون تشکیل سازمان بازرسی مصوب سال ۱۳۶۰ عمده‌ی وظایف این سازمان عبارتند از:

۱- بازرسی مستمر کلیه وزارتخانه‌ها و ادارات و نیروهای نظامی و انتظامی و مؤسسات و شرکتهای دولتی و شهرداریها و مؤسسات وابسته به آنها و دفاتر اسناد رسمی و مؤسسات عام المنفعه و نهادهای انقلابی و سازمانهایی که تمام یا قسمتی از سرمایه و سهام آن متعلق به دولت است یا دولت به نحوی از انجا بر آنها نظارت یا کمک می‌نماید.

۲- انجام بازرسیهای فوق العاده حسب الامر مقام معظم رهبری و یا به دستور رییس قوه قضاییه و یا درخواست رییس جمهور و یا کمیسیون اصول ۸۸ و ۹۰ قانون اساسی مجلس شورای اسلامی و یا بنا به تقاضای وزیر یا مسؤل دستگاههای اجرایی ذی ربط و یا هر موردی که به نظر رییس سازمان ضروری تشخیص داده شود.

اصل ۱۷۴ قانون اساسی:

بر اساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاههای اداری سازمانی به نام سازمان بازرسی کل کشور زیر نظر رییس قوه قضاییه تشکیل می‌گردد حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون تعیین می‌کند.

۳- اعلام موارد تخلف و نارساییها و سوء جریانات اداری و مالی در خصوص وزارتخانه و نهادهای انقلابی به (رییس جمهور) در خصوص مؤسسات و شرکتهای دولتی و وابسته به دولت و وزیر وزارتخانه ذیربط و در خصوص شهرداریها به (رییس قوهی قضاییه) و در خصوص مؤسسات غیر دولتی کمک بگیر از دولت به وزارت امور اقتصادی و دارایی. البته باید توجه داشت که سازمان بازرسی کل کشور صرفاً پس از انجام تحقیق و بررسی، گزارش آن را به مقامات ذیربط ارسال می‌نماید و خود مبادرت به تصمیم‌گیری نمی‌نماید.

"قوهی قضاییه رکنی است که با سلامت و استقامت و صلاح آن تمام عیوب در دستگاههای اجرایی و در بخشهای متخلف مدیریت و سازماندهی اداری کشور و در سطح جامعه به مرور از بین خواهد رفت." مقام معظم رهبری

۴- سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی

این سازمان به عنوان یکی از سازمانهای اصلی قوهی قضاییه وظیفهی اجرای مجازات محکومان به حبس را به عهده دارد در عین حال این سازمان تلاش می‌کند تا دوران زندان به گونه‌ای باشد که در طی آن، زندانیان اصلاح شده و به عنوان افرادی مفید وارد جامعه شوند.

۵- سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

مهمترین وظیفهی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، ثبت اسناد، ثبت شرکتهای تجاری و غیر تجاری، ثبت اختراعات و علائم و ثبت ازدواج و طلاق می‌باشد.

۶- دانشکده‌ی علوم قضایی و خدمات اداری

این دانشکده وابسته به قوه‌ی قضاییه است و در سال ۱۳۶۱ جهت تأمین کادر قضایی مورد نیاز قوه‌ی قضاییه تشکیل شده است و لذا فارغ التحصیلان آن پس از طی دوره کارآموزی وارد کادر قضایی می‌شوند.

۷- سازمان پزشکی قانونی کشور

سازمان پزشکی قانونی کشور يك نهاد کارشناسی وابسته به قوه‌ی قضاییه است که نظرهای کارشناسی آن برای دادگاهها، نیروی انتظامی و سایر دستگاههای دولتی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۸- روزنامه رسمی کشور